

het ook in Zwolle, zo ook in Wezep waar duizenden in een Duits militair kamp werden opgesloten in afwachting van de treinen die hen naar Duitsland zouden brengen. Uit dat kamp konden enkelen ontsnappen, maar drie Rotterdammers die bij een mislukte poging daartoe waren gegrepen, werden gefusilleerd en twee tijdens een vluchtpoging doodgeschoten.

Treintransporten vonden, gelijk reeds vermeld, plaats uit Rotterdam en uit Delft; daarbij werden slechts goederen- en veewagens gebruikt (uit één trein die in Hilversum stilstond, konden met hulp van de plaatselijke bevolking ca. zeshonderd mannen ontsnappen¹). De treinen evenwel waarin men dan verder werd vervoerd, uit Amersfoort, Kampen, Zwolle en Wezep, bestonden gedeeltelijk uit personenwagens. In die treinen (ijskoud waren ze) leed men honger en dorst, men vervuilde en alle hulp van de burgerbevolking ontbrak op de trajecten in Duitsland. Daar, in het land van de vijand, kwamen, met uitzondering van het noordoosten, vrijwel overal slachtoffers van de razzia van 10 en 11 november terecht, de meesten evenwel in het westen met een concentratie in en bij het Ruhrgebied. De Duitse bedoeling was om omstreeks veertienduizend Rotterdammers en Schiedammers in het centrum en oosten des lands aan het graven te zetten en als men zich daaraan heeft gehouden, zou zulks betekenen dat ca. vijf-en-dertigduizend in Duitsland zijn tewerkgesteld. Precieze cijfers zijn niet bekend.

★

Wij weten evenmin nauwkeurig, welke verliezen het illegale werk in Rotterdam en Schiedam door de razzia's leed. Onder diegenen die zich met succes verborgen, zullen stellig naar verhouding veel illegale werkers zijn geweest, mede door de waarschuwing die op donderdagmiddag, zij het laat, de toppen van de illegaliteit had bereikt; wij nemen voorts aan dat zich illegale werkers bevonden in de eerste groepen die konden

porten der OT door Kampen (z.j.), p. 7; later slaagde de afdeling Kampen er in, bij elkaar toch nog ruim achthonderd razzia-slachtoffers die Kampen passeerden (dat waren niet alleen Rotterdammers en Schiedammers) afgekeurd te krijgen.

¹ De Duitse officier die voor die ontsnapping verantwoordelijk werd gesteld, werd voor een Duitse krijgsraad gedaagd; tot welke straf hij werd veroordeeld, is onbekend.